

TILLSYNS- OCH
FÖRESKRIFTSRÅDET

Marie Eriksson
Tel: 08-698 11 49
Marie.eriksson@naturvardsverket.se
www.tofr.info

2008-05-05

Dnr 117-4804-08

Sammanställning - Kompetens för tillsyn av egenkontroll

Det saknas kurser specifikt i systemtillsyn, eller tillsyn av egenkontroll som det också brukar kallas för inom miljöbalkens område. Handläggare från de operativa tillsynsmyndigheterna har i olika sammanhang framfört till Tillsyns- och föreskriftsrådet (Rådet), bland annat på seminarier i Rådets regi, att det finns behov av sådan utbildning. I syfte att lämna stöd för fortsatt kompetensutveckling inom området har Rådet därför gjort denna sammanställning om kompetens för tillsyn av egenkontroll. Rådets förhoppning är att sammanställningen ska kunna användas som ett underlag både för arrangörer av utbildningar och för berörda handläggare på tillsynsmyndigheter som vill öka sin kunskap inom området.

Sammanställningen om kompetens för tillsyn av egenkontroll baseras på en genomgång som Rådets kansli har gjort av tillsynsvägledningmaterial, handledningar, rapporter, utvärderingar och seminariedokumentation om egenkontroll mellan åren 2002-2007¹. Den grundar sig såtillvida på tillsynsmyndigheternas egna erfarenheter, men gör inte anspråk på att ge en komplett bild.

Andra viktiga utgångspunkter är IMPEL:s rapport från 2003 "Best practices concerning training and qualification for environmental inspectors"³ och Rådets underlag till uppdragsutbildningen om fortbildning i tillsynsmetodik⁴. Tillsynsmetodikkursen genomfördes 2003 av Mälardalens Högskola på uppdrag av Rådet och 2004 i Högskolans egen regi.

Rådets myndigheter har var för sig definierat vad begreppet systemtillsyn innebär, men det finns inte någon gemensam definition hos myndigheterna som det råder samsyn om. Det framstår ändå som om man är ganska eniga mellan Rådets myndigheter om att systemtillsyn innebär en metod för myndigheterna att utöva tillsyn/granska/ inspektera företagets förmåga till egenkontroll/ egentillsyn/systematiskt arbetsmiljöarbete⁵. Innebär både att utöva tillsyn över verksamhetsutövarens system för egenkontroll och av tillämpningen.

Inspektörens uppgifter vid tillsyn av egenkontroll

En systeminspektion omfattar tre faser *föberedelser*, *genomförande* och *efterarbete*. Systeminspektionen kan med fördel kombineras med traditionell detaljtillsyn. Inom respektive fas ryms bland annat följande arbetsuppgifter^{1,6}:

Föberedelser

Urval och prioriteringar
Kontakter med andra myndigheter
Rollfördelning – vem som leder och vem som hjälper till?
Syfte, avgränsning och fokus
Information till verksamhetsutövaren
Boka tid med god framförhållning – med rätt personer

Genomgång av tidigare dokumentation och material
Utarbeta frågelista, kravnivåer

Genomförande

Besök – Sammanträde - Anteckningar
Eventuella intervjuer
Ställa öppna frågor och "hur" frågor
Verifikationer/detaljtillsyn – förvissa sig om att företaget gör som det står på papperet och som de säger
Tydlighet i myndighetsrollen med avseende på granskning, ställa krav, beivra brott
Sammanfattning – slutomdöme samt be om ledningens kommentar på omdömet

Efterarbete

Skriva inspektionsrapport/inspektionsmeddelande/PM
Eventuella föreläggande, beslut om miljöstraffavgift etc.
Utvärdering av inspektionens genomförande
Uppföljning av påtalade brister t.ex. återbesök

För mer information om systemtillsyn som tillsynsmetod och vilka arbetsuppgifter som omfattas se referenslistan bland annat Naturvårdsverkets handbok om Operativ tillsyn.

Behövlig kompetens och tips på var den kan inhämtas

Systemtillsyn som tillsynsmetod finns ganska väl beskriven och dokumenterad både i olika tillsynsvägledningmaterial från de tillsynsvägledande myndigheterna och i handledningar och utvärderingar som tillhör olika tillsynsprojekt och kampanjer¹.

I svensk standard ISO14001 rutinen för revisioner går det att hämta stöd för att planera och genomföra systemtillsyn. I § 7 förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken och tillhörande vägledningmaterial beskrivs vad som åligger den operativa tillsynsmyndigheten, bland annat ska det finnas personal med tillräcklig kompetens för tillsynsarbetet. I svensk (kvalitets)standard SS 624070 ledningssystem för kompetensförsörjning finns stöd för rutiner för myndigheternas arbete med kompetensförsörjning.

Fackkunskap, branschkunskap och gedigna inspektörskunskaper behövs vid systemtillsyn/tillsyn av egenkontroll liksom goda kunskaper i intervjumetodik och kommunikation (såsom presentations- och informationsteknik, rapportskrivning, förhandlingsteknik, massmedieteknik etc.)⁶

Kunskap om metodik från ISO 14001 systemet och från högskoleutbildning/kurser om miljöledning och miljörevision är användbara. Det är angeläget att tillsynsmyndigheten har kunskap om hur redan etablerade frivilliga eller föreskrivna system fungerar. Det gör det lättare att förstå hur olika delar av kontrollen passar in, att kunna ta del av befintlig dokumentation och att kommunicera med verksamhetsutövaren.⁶ Annan önskvärd kompetens är högskoleutbildning med miljöinriktning, goda kunskaper inom lagstiftningen och om kravnivåer samt personliga egenskaper såsom förmåga att analysera detaljer och lyfta dessa till systemtänkande, förmåga att arbeta systematiskt, ledare med bred tillsynserfarenhet och förtrogenhet med metoden, vana att möta människor och integritet.⁶

1. Se referenslistan

2. ToFRs Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer, april 2005

3 SE LÄNK, [HTTP://EC.EUROPA.EU/ENVIRONMENT/IMPEL/IMPEL_GUIDANCE_DOC.HTM#BEST](http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best)

4 SE LÄNK [HTTP://WWW.TOFR.INFO/SAMVERKA/UNDERLAGTOFRUTBILDNING03.PDF](http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf)

5 RÅDETS SEMINARIUM OM SYSTEMTILLSYN 2002, SE WEBBPLATSEN TOFR.INFO

6 TOFRS SEMINARIUM BL.A. OM SYSTEMTILLSYN, 2002

7 SE MILJÖREVISORER I SVERIGES WEBBPLATS, MIS.A.SE

Yrkeskunskaper^{3,4}

Här följer några sammanfattande övergripande beskrivningar över vilken kompetens som behövs när det gäller *yrkeskunskaper* och *personliga egenskaper* samt några tips på var man kan få tag på den kompetensen.

Den formella utbildningsnivån som efterfrågades vid anställningen är den grundläggande kvalifikationen för inspektören. Inom miljöbalksområdet rör det sig oftast om utbildning på högskola eller universitet med teknisk/naturvetenskaplig/miljöinriktning. Högskole/universitetsutbildningarna innehåller i varierande grad fackkunskap om miljöfrågor, förvaltning och miljölagstiftningen. Miljö- och hälsoskyddsprogrammet på Umeå universitet är fackinriktat och det är även påbyggnadskurserna i Miljö- och hälsoskydd som hålls på några av landets universitet.

Fackkunskap om miljöfrågor, förvaltningsbestämmelser och miljölagstiftningen, tillsynsrollen, tillsynsmetodik, teknik och mätning, riskbedömning, kommunikation (presentations- och informationsteknik, rapportskrivning, förhandlingsteknik, massmedieteknik etc.) och intervjumetodik samt administration och förvaltning (tidsredovisning, projektledning, datorer) kan tillägnas genom formella kurser vid högskolor, universitet och hos privata utbildningsanordnare. Ibland anordnas kurser internt inom arbetsplatsen. Interna kurser med stora delar av ovanstående innehåll har hållits bland annat inom Miljöförvaltningen i Göteborg och inom Miljösamverkan Sydost. Livsmedelsverket har arrangerat utbildningar bland annat i HACCP-principerna. Arbetsmiljöverket håller en internutbildning för sina inspektörer. För andra året genomförs vid Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet tillsynsmetodikkursen "Tillsyn i teori och praktik, 7,5 poäng, som uppdragsutbildning. Här kan också nämnas tillsynsmetodikkursen som genomfördes på Mälardalens Högskola 2003 och 2004.

Utbildningar/kurser i miljöledning och miljörevision finns vid högskolor, universitet och hos privata utbildningsanordnare. Inom ISO-systemet finns en standard för kvalifikationer för miljö- och kvalitetsrevisorer och kvalitets- och miljörevision, ISO19011. Man har möjlighet att certifiera sig som miljörevisor eller miljörevisionsledare enligt kraven i dessa standarder. Föreningen Miljörevisorer i Sverige, MIS erbjuder möjlighet att bli MIS-godkänd miljörevisor.

Gedigna inspektörskunskaper och branschkunskap tillägnas framförallt genom erfarenheter i det praktiska konkreta tillsynsarbetet. Det rör sig om flera års yrkeserfarenhet. Coachning på arbetet och deltagande som praktikant/medförrättare vid tidigare systeminspektioner för att lära sig metodiken rekommenderas⁶.

1. Se referenslistan

2. ToFRs Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer, april 2005

3 SE LÄNK, [HTTP://EC.EUROPA.EU/ENVIRONMENT/IMPEL/IMPEL_GUIDANCE_DOC.HTM#BEST](http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best)

4 SE LÄNK [HTTP://WWW.TOFR.INFO/SAMVERKA/UNDERLAGTOFRUTBILDNING03.PDF](http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf)

5 RÅDETS SEMINARIUM OM SYSTEMTILLSYN 2002, SE WEBBPLATSEN TOFR.INFO

6 TOFRS SEMINARIUM BL.A. OM SYSTEMTILLSYN, 2002

7 SE MILJÖREVISORER I SVERIGES WEBBPLATS, MIS.A.SE

Yrkeskunskaper	Beskrivning	Tips på var kompetensen kan inhämtas
Grundläggande kvalifikation = den formella utbildningsnivån som efterfrågades vid anställningen	Utbildning på högskola eller universitet med teknisk/naturvetenskaplig/ Miljöinriktning	Högskolor och universitet. Exempel: Miljö- och hälsoskyddsprogrammet, Umeå Påbyggnadskurser i Miljö- och hälsoskydd
Fackkunskaper	Om miljöfrågor, förvaltningsbestämmelser och miljölagstiftningen, tillsynsrollen, tillsynsmetodik, teknik och mätning, riskbedömning, kommunikation och intervjumetodik samt administration och förvaltning	Kurser vid högskolor och universitet Exempel: Tillsynsmetodikkursen 7,5 p vid Göteborgs universitet, Fortbildning i Tillsynsmetodik vid Mälardalens Högskola (2003/2004) Kurser hos privata utbildningsanordnare Kurser internt inom arbetsplatsen Tillsynsvägledning från tillsynsvägledande myndigheter
Kunskap om metodik från miljöledning och miljörevision	Utbildningar/kurser i miljöledning och miljörevision	Högskolor och universitet Privata utbildningsanordnare
Yrkeseferenhet	Gedigna inspektörskunskaper och branschkunskap	Flera års yrkeseferenhet av praktiskt tillsynsarbete Coachning på arbetet och deltagande som praktikant/ medförrättare vid system- inspektioner för att lära metodiken Handledningar, rapporter och utvärderingar som tillhör olika tillsynsprojekt och kampanjer

1. Tabell med beskrivningar över vilken kompetens som behövs när det gäller yrkeskunskaper och några tips på var man kan få tag på den

Personliga egenskaper^{3,4,6}

Kan i viss mån sägas vara en grundläggande förutsättning men utan att en formell utbildningsnivå eller kompetens brukar efterfrågas. Användbara personliga egenskaper vid systemtillsyn är: integritet, objektivitet, konstruktivt tänkande, sunt förnuft, stresstålighet, självförtroende, förmåga att analysera detaljer och lyfta dessa till systemtänkande, förmåga att arbeta systematiskt, ledare med bred tillsynserfarenhet och förtrogenhet med metoden, vana att möta människor och teamspelare (både kunna jobba självständigt och med integritet och vara en i gruppen så att inspektörerna jobbar likartat).

1. Se referenslistan

2. ToFRs Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer, april 2005

3 SE LÄNK, [HTTP://EC.EUROPA.EU/ENVIRONMENT/IMPEL/IMPEL_GUIDANCE_DOC.HTM#BEST](http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best)

4 SE LÄNK [HTTP://WWW.TOFR.INFO/SAMVERKA/UNDERLAGTOFRUTBILDNING03.PDF](http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf)

5 RÅDETS SEMINARIUM OM SYSTEMTILLSYN 2002, SE WEBBPLATSEN TOFR.INFO

6 TOFRS SEMINARIUM BL.A. OM SYSTEMTILLSYN, 2002

7 SE MILJÖREVISORER I SVERIGES WEBBPLATS, MIS.A.SE

Som jämförelse med myndigheternas erfarenheter av vilka personliga egenskaper som behövs vid tillsyn av egenkontroll redovisas här vad Miljörevisorer i Sverige, MIS⁷ lyfter fram att en miljörevisor ska ha. De är till stora delar överensstämmande.

Egenskaper	Förklaring
Etisk	Rättvis, sanningsenlig, seriös, ärlig och diskret
Öppen	Villig att beakta alternativa idéer eller synpunkter
Diplomatisk	Taktfull i umgänge med människor
Observant	Medvetet lägga märke till fysiska omgivningar och aktiviteter
Mottaglig	Instinktivt medveten om och ha förmåga att förstå situationer
Smidig	Anpassar sig snabbt till olika situationer
Stabil	Ihärdig, fokuserad mot att nå mål
Beslutsam	När slutsatser i rimlig tid grundade på logiskt resonemang och analys
Självständig	Agerar och fungerar oberoende och samverkar på samma gång effektivt med andra

2. Tabell över vilka personliga egenskaper som Miljörevisorer i Sverige, MIS lyfter fram att en miljörevisor ska ha.

.

1. Se referenslistan

2. ToFRs Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer, april 2005

3 SE LÄNK, [HTTP://EC.EUROPA.EU/ENVIRONMENT/IMPEL/IMPEL_GUIDANCE_DOC.HTM#BEST](http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best)

4 SE LÄNK [HTTP://WWW.TOFR.INFO/SAMVERKA/UNDERLAGTOFRUTBILDNING03.PDF](http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf)

5 RÅDETS SEMINARIUM OM SYSTEMTILLSYN 2002, SE WEBBPLATSEN TOFR.INFO

6 TOFRS SEMINARIUM BL.A. OM SYSTEMTILLSYN, 2002

7 SE MILJÖREVISORER I SVERIGES WEBBPLATS, MIS.A.SE

Referenser

Arbetsmiljöverket: Handbok om inspektionsmetoder, juni 2001 - Dokumenterade och utvärderade inspektionsmetoder för tillsyn över efterlevnaden av regler som gäller systematiskt arbetsmiljöarbete

Arbetsmiljöverket: Egenkontroll enligt miljöbalken och systematiskt arbetsmiljöarbete

IMPEL: Rapport 2003 "Best practices concerning training and qualification for environmental inspectors": http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best

Jordbruksverket: se webbsida www.sjv.se

Kemikalieinspektionen: Vägledning för inspektion, se webbsida

http://www.kemi.se/templates/Page_3412.aspx

Livsmedelsverket: Inom livsmedelsområdet har krav på så kallad egentillsyn funnits i livsmedelslagen (1971:511) i ett tiotal år. Varje livsmedelslokal ska ha ett av tillsynsmyndigheten godkänt egenkontrollprogram. Nya EU-anpassade regler om hygien och kontroll gäller från 1 januari 2006. Kommunens miljönämnd eller motsvarande är tillsynsmyndighet

Miljörevisorer i Sveriges, MIS: webbplats www.mis.a.se

Miljösamverkan Västra Götaland: Manual och utvärdering om egenkontroll;

http://www.miljosamverkan.se/vgrtemplates/Page_44228.aspx

http://www.miljosamverkan.se/vgrtemplates/Page_44230.aspx

http://www.miljosamverkan.se/vgrtemplates/Page_44229.aspx

Miljösamverkansprojektet: Rapportbiblioteket,

<http://www.miljosamverkansverige.se/rapportbibliotek/default.aspx>

Naturvårdsverket: Operativ tillsyn - Handbok med allmänna råd för tillsynsmyndigheten.

NV 2001:4 Avsnitt 2.3 Tillsynsmetodik

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/bokhandeln/620-0114-0.htm>

Naturvårdsverket: Faktabladet om Egenkontroll för C-verksamhet - En metod för att bedriva miljöarbete. <http://www.naturvardsverket.se/Documents/bokhandeln/620-8256-6.htm>

Naturvårdsverket: Allmänna råd: - Tillsyn, NFS 2001:3; - Egenkontroll, NFS 2001:5
S/S: SS624070 ledningssystem för kompetensförsörjning; ISO14001 rutinen för revisioner
www.sis.se

Socialstyrelsen: Meddelandeblad, juni-06 Egenkontroll inom hälsoskyddsområdet,

<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2006/9223/2006-1-9.htm>

Tillsyns- och föreskriftsrådet: Rådets webbplats www.tofr.info, dokumentation från seminarier, under publicerat samt Tillsynsarkivet.

Bland seminarierna kan nämnas:

- Seminarium om systemtillsyn 2002
- Seminarier om tillsynsmetoder och tillsynsrollen med fem seminarier över landet under 2002
- Kurs i tillsynsmetodik på Mälardalens Högskola 2003 (och 2004 i högskolans egen regi)
- Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer våren 2005
- Seminarier om tillsyn och egenkontroll med fem seminarier över landet mellan 2005-2006.

Tillsyns- och föreskriftsrådet: Rådets underlag till uppdragsutbildningen om fortbildning i tillsynsmetodik, <http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf>

1. Se referenslistan

2. ToFRs Workshop om egenkontroll med myndigheter och branschorganisationer, april 2005

3 SE LÄNK, [HTTP://EC.EUROPA.EU/ENVIRONMENT/IMPEL/IMPEL_GUIDANCE_DOC.HTM#BEST](http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_guidance_doc.htm#best)

4 SE LÄNK [HTTP://WWW.TOFR.INFO/SAMVERKA/UNDERLAGTOFRUTBILDNING03.PDF](http://www.tofr.info/samverka/underlagtofrutbildning03.pdf)

5 RÅDETS SEMINARIUM OM SYSTEMTILLSYN 2002, SE WEBBPLATSEN TOFR.INFO

6 TOFRS SEMINARIUM BL.A. OM SYSTEMTILLSYN, 2002

7 SE MILJÖREVISORER I SVERIGES WEBBPLATS, MIS.A.SE